

Principi alicui Magnati de principatu optime merito impertiri. Tres tamen adificium limitationes. Prima est, ut Principes, praeforum locorum habitatores compelleret aut tributorum diminutione, aut concessione privilegiorum. Quoniam licet ius Principes habeat ea a subditis exigendi quae ad sui sustentationem, splendorem, & honestam oblationem necessaria & congrua sunt; ea tamen ab omnibus subditis exigere aequali, proportione servata, distributione tenetur; nec hos praeter illis gravare licite potest. Secunda limitatio est, ne Principes damna inferat habitatoribus, aut nimia multiplicatione ferarum quae vicina loca devastent; aut venationis perniciose exercitio. Quare omnia damna quae hinc subditorum fundis, agris, vineis veniunt, rescare & compensare ad aequalitatem Principes allringitur. Officium quippe Principis est subditos a damnis, iniuriis, & oppressionibus tueri, eorumque bona sacra tecta custodire. Quare duplex peccatum Principes committit, dum subditos plus iusto gravat, eorumque fundos, fegetes, oliveta, vineaeque devastat: alterum contra proprium officium & munus; alterum contra proximum, tamen subditum, quem gravandi plus equo ius non habet. Tertia tandem est, ne Principes peccatum nimium severam, puta capitis, mutilationis, flagellationis, imponat contra piscantes, venantes, & occupantes in eiusmodi locis. Quia tales actiones non sunt tantorum Implicitorum severitate dignae.

III. Quæritur, unum. *Quædam crimines committunt qui contra edictum Principis, aut communitatis in locis prohibitis venantur, piscantur, occupantur?* Resp. Qui piscantur, aut venantur tempore vetito, aut contra edictum Principis, hos non peccare mortaliter communitur Auctores docent: tum quia edictum Principis est mere poenale; tum quia etiam si preceptivum esset, desuetudine cessavit: tum tandem quia materia levis est. Piscatio enim, & venatio communitur, etiam temporibus vetitis, magnum afferre nocentum non solum. Si autem magna animalium strages fieret, aut si efusa in flumen missæ inquinarent aquas, ex quibus haustus homines morerentur: tum peccatum grave contingeret, & piscatores damnorum restitutioni essent onnoxii. Qui vero in privatorum locis circumseptis piscantur, venantur, peccant mortaliter, & capta animalia restituere, ac damna rescare locorum dominis tenentur. Si tamen loca ita ampla essent, ut piscium piscatio, & ferarum captura difficilis foret, quo in casu dominus locorum domi-

nium in feras, & pisces non haberet; tum non capta animalia, sed damna tantum illata rescare, piscatores, & venatores deberent. Similiter graviter peccant, & restitutionis onere afflicti sunt qui fatos agros, qui vineas, fegetes, plantas venatione devastant, quando heinc gravia locorum dominis damna sequuntur.

IV. Personæ quibus venatio prohibita est, sunt Clerici, & Monachi. Non tamen omnis venatio vetita istis est, sed clamoris plena, quae scilicet canum, equorum, armorum strepitu peragitur: tum quod similis venatio personas Deo sacratas dedecet; tum quod occasiones sit in canes, accipitres, equosque dilapidandi bona quae in pauperes distribuenda essent. Venatio abique strepitu, & clamore, nisi sit frequens, & immoderata, non videtur iisdem vetita iure communi. Episcopi tamen absolute Clericis suis prohibere eadem valent. Monachis quorum Monasteria vivaria, & saltus habent, iniquis feras exiliunt, non est prohibitum easdem feras occidere; ut indicare videtur Clemens V. cap. *Ne in agro* de Statu Monach. §. *Porro a venationibus*; dummodo tamen, subdit Pontifex, *infra Monasteria, seu domos quas inhabitant, aut eorum clausuras venaticos canes non teneant, nec venationis praesentiam exhibeant.* Absolute tamen dedecet hunc statum tam sancta professione Deo lacrum, ferarum sanguinem fundere: nec honestari recreationis praetextu valet, cum oblectationis qualitas congruere statui monastico debeat. Excepit casus fornicatus, & raras.

V. Quando autem Clerici operam dantes venationi clamorose peccant mortaliter, definit absolute non valet, sed praetendunt arbitrio remittendum est. Spectanda sunt circumstantiae, frequentia, tempora &c. Episcopi venantes modo dicto, suspendi tribus mensibus a communione, Presbyteri duobus, Diaconi ab omni officio iubentur; ut constat cap. *Quorandam dist. xxxvii. & cap. de Cleric. venat.* Tempora quibus venatio interdicta est, sunt dies festi, & euriales. Praeterea tamen scandalo, si sacrum adiutur, & ieiunia serventur, docent communitur non esse peccatum mortale venationem a Clericis his diebus praefatam. Sed circumstantiae, & frequentia potissimum spectari debent. Piscatio tamen moderata nec Clericis, nec Religiosis absolute interdicta est, cum Apostoli, etiam post nomen Christo datum, eadem exercuerint. Piscacionem diebus festis exercere necessitas causa, consuetudine inestum est; licet absolute, ut

col.

colligitur ex cap. *Licet de feriis*, inter opera servilia piscatio ex officio frequentata computetur. Quoniam Pontifex in *cit. cap.* cum aliquibus dispensavit, ut festis diebus piscarentur, addita obligatione elemosinae in pauperes eroganda.

CAPUT XI.

Qua via silvarum, montium, & pascuorum dominia acquirantur.

I. Silvarum, pascuorum, & montium dominium fuit populi quibus haec viciniora sunt, iure gentium spectato. Nec qui dominantur in hos populos, sibi praefata adjudicare valent, nisi peculiari aliquo titulo eadem adquisierint. Quare si damna his locis gravia intulerint, non secus ac oppidani, rescare eadem debent. Possunt vero, quemadmodum civis, & privati omnes, immo potiori iure, in his locis ligna cadere, animalia ad pascua mittere. Sunt etiam montes, silvae, pascua inter contentinos viciniorum populorum communia: & tum quique populorum cadere arbores, armenta ad pascua ducere iure potest; cum eiusmodi fructus sint primi occupantis ex illis populis.

II. Principes tamen populorum, aut communitates ipse prohibere valent, poenis adiectis, nec certis temporibus ligna cedantur, animalia ad pascua immittantur, ob bonum commune; ne maior lignorum quantitas silve transferatur, ne talis speciei arbores scindantur, aut nonnisi postquam adoleverint, & ad tantam prolessem, & magnitudinem pervenerint. Quia haec omnia tendunt ad conservationem silvarum, nemorum, & pascuorum. Praeterea hoc sine, fieri prohibito nequit: quia singuli ius habent ad eiusmodi communium locorum fructus capiendos; & hoc iure spoliari nequeunt, ipsis non consentientibus. Heinc est quod, ut advertunt communitur Theologi, poenae quae prohibito nisi addi a communitate, aut Principe contra transgressores solent, debeat esse moderatae, & leves, ac culpae respondentis. Quare licet ut gravis, absolute loquendo, & praeterea aliquo ingenti damno, non est vitiosum similitudinem edictorum; ita adiectae poenae graves esse non possunt ad proportionem cum delicto servandam.

III. Communitur Theologi docent, ut mox indicavi, non peccare mortaliter oppidanos, civiques qui contra praefata edicta armenta in pascua immittunt, & ligna cedunt; nisi ligna magni valoris essent, & publicis adificiis.

Conc. Theol. Tom. VII.

cis necessaria, graveque damnum inferretur foret bono: tum enim & peccatum grave foret, & rescari pro viribus damnum deberet. Similiter plurimum oppidorum populi, qui contigua pascua, silvaeque habent, non peccant, dum ligna cadua quandoque promittunt scindunt, aut armenta reciproce in pascua immittunt; nisi adit faust, ad ingens damnum, quod raro accidit. Spectanda tamen sunt pacta, conventiones, & consuetudines populorum.

IV. Peccant tamen illi qui armenta mittunt ad pascua distantium oppidorum, quorum incolae nequeunt, aut non solum viciniam propria animalia in eorumdem pascua conducere, aut ligna cadere: quia tum nulla est mutua compensatio, nec tactus consensus. Idem potiori iure dicendum de his qui in privati alicuius domini pascuis, & silvis animalia pascunt, aut ligna cadunt. Illi pro materia gravitate peccant mortaliter, & ad restitutionem obstricti sunt. Ad restitutionem tamen quod attinet, attendende sunt circumstantiae. Nam damnum illatum pascuis, aut silvis amplius, & communibus, non erit obnoxium restitutioni; quod esset, si illatum pascuis, vel silvis alicuius privati fuisset.

CAPUT XII.

De rerum inventarum dominio.

I. Plura discutenda propositus titulus exhibet, quae ego distinctis quaestionibus explicabo. Et primum omnium doctrinam S. Thomae, quae poenae omnia fere enucleanda comprehendit, praemitto. Haec autem ille 2. 2. quaest. lxxv. art. 5. ad 2. constituit. *Quaedam sunt quae nunquam fuerunt in bonis alicuius, sicut lapilli, & gemmae, quae inveniantur in litore maris: & talia occupantur conceduntur.* Et eadem ratio est de thesauris antiquo tempore sub terra occultis, quorum non extat aliquis possessor; nisi quod secundum leges civiles tenetur inventor dare medietatem domino agri, si in alieno agro invenierit. Praeterea quod in parabola Evangelii dicitur Matth. xiii. de inventore thesauri absconditi in agro, quod erit agrum, quasi ut haberet ius possidendi totum thesaurum. *Quaedam vero res inventae fuerunt de propinquo in alicuius bonis: & tunc si quis eas accipiat non animo retinendi, sed animo restituendi domino, quo eas pro derelictis non habet, non committit furum.* Et similiter si pro derelictis habeantur, & hoc credit inventor, licet si quis eas retineat, non committit furum; alias au-

B

com

tam committitur peccatum furti. Unde Augustinus dicit in quadam homil. & habetur xv. quasi v. Si quid invenisti, & non reddidisti, rapuisti. Tria distinguit S. Thomas bonorum genera. Alia quae nemo unquam possedit, aut gemmae, aut margaritae in mari exstantes; aut si aliquando dominum habuerunt, amissa fuerunt, & pro derelictis reputantur, sicutque primi occupantis. Alia sunt thesauri, qui licet iure naturae sint inventoris, iure tamen positivo eorum dominia pars domino agri debetur. Tertiis generis sunt bona perdita, quae de propinquo dominum habent; & inventor, qui sibi eadem retinet, furtum committit, si domini notitiam habeat, aut habere possit. Si tamen de propinquo dominum non habeat, sed longo tempore eo carerint, ut sunt illa quae pluribus annis fuerunt submersa in fundo maris, aut fluvii, & sortito inde extracta, aut ea quae dominus noli amplius in suo habere domino; pro derelictis reputantur. His praemissis, sequentibus quaestionibus tota materia expiabitur.

II. Quaest. I. *Cuiusnam sint bona derelicta?* Resp. Antequam de bonis derelictis verba facio, in memoriam revoco doctrinam S. Thomae, inquantis, bona quae nunquam dominum habuerunt, fieri primi occupantis, iure naturae spectato. Possunt tamen Principes circa piscationem margaritarum, & lapillorum leges condere, quibus conditiones praescribant, & tributa imponant praefata capientibus.

III. Ad interrogationem itaque respondeo, bona derelicta esse primi occupantis, ut idem S. Doctor asseruit. Tunc autem vocantur derelicta, quando ex certis signis eruitur, nullum ea habere dominum. Signa vero sunt, si eadem dominus, cum possit, recuperare negligat, ita ut ratione longioris temporis, & distantiae nullo modo possit illa iterum assequi.

IV. Quaest. II. *Bona naufragantium sunt ne primi occupantis?* Resp. Negant omnes. Quoniam eiusmodi bona pro derelictis a nemine habentur. Nec enim illorum domini voluntarie eadem in mare proiciunt, sed necessitate aut vitae servandae, aut vitandi maioris mali. Quare qui eadem inventa sibi usurpant, peccant mortaliter, & ad restitutionem tenentur. Et in *Bulla Cane* excommunicationi subicitur illi qui Christianorum naufragantium bona in litore inventa sibi usurpant, animo eadem non restituendi. Et si quae iure leges quae praescribant, praefata bona applicanda esse locorum dominis, in-

iusta repantur ab omnibus, & iniuriam. Si quis tamen eadem bona capiat, animo illa restituendi domino, & is, cum possit, eadem non repetat, & bonorum reparator dicitur diligentia reperire; tum ea pro derelictis habentur. Idem dicendum de bonis incendiis, aut alio periculo pereunt. Neque haec inter derelicta computantur; sed domino reservanda sunt, etiam in totum peritura essent. Quare si flammis bona furisip, etiam si absumenda fuissent, non propterea tua, sed domini sunt, pretio tibi pro labore & periculo soluto. Nec est quod cavilleris; Nili mea industria salva facta fuissent, omnino bona illa perissent. Verum habet. Quid vero inde? Bona aliena, non tua, servalli. Neque haec conservatio efficit ut aliena tua sint. Industria, periculum quod suffert, in illa stipendia merentur. Ceterum quicquid adverse fortunae superstit, domini est; ut si e faucibus fera eripias ovem, alivde animal, ad dominum attinet, etiam si absumendum sine tua industria fuisset. Communia haec omnia sunt penes Auctores. Quae vero ex fluminum inundatione colliguntur, utrum inter derelicta collocanda sint, ex circumstantiis iudicandum est; ut si pretium exiguum foret, si industria capientis parum distaret a re capte valore, si dominus nimis distans esset, alivde accidentibus. In dubio tamen semper est in domini favorem praesumendum.

V. Quaest. III. *Quibus applicanda sunt bona vacantia?* Resp. Quae qui mortuus sine testamento reliquit, nisi habeat heredes necessarios, bona vacantia nuncupantur. Haec bona applicari sico solent, nisi leges peculiares eadem desinant in pia opera distribuenda. Quemadmodum bona peregrinorum decedentium sine testamento, Episcopus erogare in opera pia debet; ut declaravit Authentica *Omnes peregrini*, cod. commun. de successu. Si peregrinus intestatus decesserit, ad hospitem nihil pertinet; sed bona ipsius per manus Episcopi loci, si fieri potest, hereditas tradantur, vel in causas pijs erogentur. Si tamen in hospitali peregrinus decesserit, habeatque xenodochium privilegium quo eadem adiudicentur bona peregrinorum sine testamento decedentium; tum hospitalis heres esse.

VI. Quaest. IV. *Cuius sint bona perdita ab uno, & ab alio inventa?* Resp. Qui inventor alienam, puta annulum, crumenam, vellem, & cuiusque generis sint, dominis restituere tenetur: alioquin furti crimen per-

pe-

petrat. Si dominus ignoret, adhibere diligentiam debet maiorem aut minorem iuxta maiorem minoremque rei inventae valorem, at eorumdem aequatur notitiam. Curandum illi est ut e fuggellis res inventa detrahat, ut aut publicis locis affigendis adhibitio, manifestentur. Qui moralem diligentiam omittunt, quae domini rerum inventarum admoneant, furtum committunt praefata bona retinentes. Si plures res inventarum admoneant, & colligi ex signis nequeat qualem sit verus dominus; tum tribuenda bona illis sunt, ut iacta alia eadem inter se dividant. Neque inventor perere quidquam a domino pro inventione iure valet; nisi in custodia rei inventae aliquid expendisset, aut laborem, & incommodum passus esset. Accipere tamen potest munus, quod dominus ob argumentum reperi rei, & in grati animi argumentum redditur. Verum si ingratus dominus esset, nihilque donare vellet; teneatur adhuc inventor bona reddere. Ut & inventores rerum facile restituat, & domini liberales evadant in remunerando inventore, iubet transcribere quod S. Augustinus narrat serm. xix. de verb. Apollol. *Pauper* (inquit) *invenit sacculum (nisi forte in numerus fallit) cum solidis ferme acentis. Memor legis proposuit piraetium publicis. Qui solidos perdidit, venit ad locum illum. & quaerit hominem illum. Ille qui plangens circumquaque vagabatur, invento, & lecto piraetio, venit ad hominem: & ne forte quaerens alienum, quaesivit signa, interrogavit fideles qualiter, sigillum, solidorum etiam numerum. Et cum omnia illi fideliter respondisset, reddidit quod invenerat. Ille autem repletus gaudio, & quaerens vicem rependere, tanquam decimas obtulit solidos viginti, qui noluit accipere. Obtulit vel decem; noluit accipere. Saltem rogavit vel quingentos accipere: noluit ille. Stomachabundus homo proicit sacculum. Nihil perdidit, at: si non vis aliquid a me accipere, nec ego aliquid perdidit. Quale certamen, fratres mei! Quis pugnat? Quis conficit? Theatrum mundus, spectator Deus. Ubinam hac tempestate eiusmodi Christianorum genus? Quam sint iniqui inventores qui abique mercede reddere inventa nolunt, quam ingrati domini qui inventoribus munera donare reculant, ex hoc collige exemplo.*

VII. Quaest. V. *Cuiusnam sunt bona inventa quorum domini post adhibitam diligentiam non reperitur?* Resp. Inventores sibi retinere posse praefata bona, asserant non

pauci Theologi: quia nec iure naturae, nec iure positivo eiusmodi bona distribuenda pauperibus sunt, nec in pia opera eroganda. Cum ergo vero domino restitui nequeant, eo quod is ignoretur, communia evadunt. Si communia, ergo primi occupantis. Hanc opinionem defendunt Soto, Medina, Bannez, Cardinalis Gotti, & alii. Opposita sententia mihi probabilior est, videlicet eiusmodi bona inter pauperes distribuenda, aut pijs operibus applicanda. Nam licet eorum dominus ignoretur, re ipsa tamen est aut vivus, aut mortuus, ad quem illa attinent, & ad eum clamant. Ego igitur qui fieri potest modo eadem restituenda sunt. Porro tametsi eadem in persona restitui nequeant, possunt tamen in persona beneficium, & commodum expendi ac distribui. Quis ite inficias potest quamquam dominorum velles sine bonis frui aut corpore, aut anima? Nequit corpore frui: ergo anima. Ergo si reddi corpori nequeant, animae reddenda sunt. Anima restituitur, dum in pauperes, aut in pia opera erogatur. Ergo hoc pacto distribui praefata bona debent. Accedit hominum plorum consuetudo, & praxis, quae eiusmodi bona in plures usus distribuunt. Moratorum quippe hominum consuetudo vera legis interpretis est. Quae in huius sententiae probationem diximus, confirmat S. Thomas 2. 2. quaest. lxxi. art. 5. ad 3. *Si ille cui fieri debet restitutio, sit omnino ignotus, debet homo restituere securum quod potest, scilicet dando in elemosinas pro salute ipsius (sive sit mortuus, sive sit vivus) promissa tamen eadem diligenti inquisitione de persona eius cui est restitutio facienda.* Neque oblat quod opponit Cardinalis Gotti quaest. vi. dub. 3. §. 3. ex S. Thoma loc. cit. quaest. lxxi. art. 5. ad 2. quod bona inventa si pro derelictis habeantur, & hoc credat inventor, licet sibi ea retineat, non committit furtum: alias autem committitur peccatum furti. Unde Augustinus dicit: *Si quid invenisti, & non reddidisti, rapuisti.* Vera haec sunt. At confundi non debent bona inventa cum bonis derelictis. Haec praesumptum re ipsa derelicta esse a domino, ut captus initio dicit: secus inventa bona, quae licet perdita a domino sint, ad dominum tamen semper clamant, nisi signa occurrant, unde colligatur, eadem dominum abiecit. Non peccat ergo ille qui bona inventa prudenter credens esse derelicta, sibi applicat. Peccat vero inventor, si bona inventa quae pertinent ad dominum, sibi retineat. Et tum contentio dicitur pertinere ad dominum, quando gravia signa non adnotat illa dominum abiecit;

quod raro accidit. Sententia nostræ accedunt Salmanticenses *tract. xi. cap. 11. punct. 8. §. 2. num. 85.* ubi pro eadem laudant *Caetanum, Rebellum, Castropalaum, Tapiam, Lessium, Lugo.* Nec opposita sententia ratio conflat; immo ex iis quæ dicta sunt, errat. Nam iure nature restituere vero domino bona sua tenentur inventores eo modo quo possunt, ut declaravi.

VIII. Auctores laudati advertunt, res inventas tamdiu servandas esse, quamdiu spes adit veri domini rependiendi. Si res diuturnam conservationem non patiantur, vendi debent, ut pretium levetur. Contentundum etiam, posse inventores a summo Pontifice bulam impetrare compositionis, & domino non comparante, bona composita sibi retinere. Verum ego, nisi peculiaris urgeat causa vera, eiusmodi *composita* non admittem: quia nempe frequenter vere causæ non sunt quæ summo Pontifici exponuntur. Quandoquidem si inventores veri pauperes sint, domino non reperto, applicare sibi bonorum partem, immo omnia iuxta gradum egessatis, & bonorum quantitatem possunt. Quia in repudientis viri iudicio adhibendum est, conferendo paupertatis statum cum bonorum valore. Si enim pars bonorum sit et ad levandam paupertatem inventoris, in alios pauperes alteram partem erogare inventor alitripert. Ultimo loco concludunt, facta distributione in pauperes, domino comparanti nihil restituendum esse, posita bonorum consumptione. Quid, si pauperes bona in specie conservent? Negant restituenda esse domino comparanti Salmanticenses *loc. cit. num. 87. cum Soto, Ledesma, & aliis:* quia elemosinam acceptam restituere pauperes non tenentur. Admittunt vero *Castropalaum, & Laymanus.* Sed circumstantie pauperum, dominorum, rerum valoris, & qualitatis spectandæ sunt. Si enim pauperes facti ditiores essent, & bona illius generis forent quæ valde cara dominis essent; tum pro bono & æquo componi negotium deberet. Si inventor ipse bona fide rem consumpsit, tenetur ne domino apparenti tantumdem restituere? Si factus dicitur sit, eum restitutionis oneri subiectum esse, admittunt communiter Theologi; si vero dicitur factus non sit, & revera bona fide totum consumpsit, ad nihil teneri lubdunt. Sed etiam hic spectandæ circumstantie sunt quæ mox indicavi.

IX. Quest. VI. *Cuiusnam sunt thesauri inventi?* Resp. Duplex thesauri genus communiter distinguitur. Thesauri minus proprie accepti nomine intelliguntur magnæ divitiæ,

& rerum pretiosarum cumulus. Quæ divitiæ, reque pretiosæ, si metus causa, puta tempore belli, vel ad majorem securitatem, & custodiam sub terra, in sepulchris, alitve locis abscondantur, vocantur thesaurus improprie dictus. Qui hunc thesaurum invenit, furti reus est, nisi totum domino, aut hereditibus restituit. Thesaurus proprie dictus, de quo loquitur S. Thomas, initio capitis superioris capituli, definitur *si. de acquir. rer. domi. l. Numquam §. 1. hoc pacto. Thesaurus est vetus quedam depositio pecunie, cuius non exist memoria, ut tam domino non habeat: sic enim fit eius qui invenit, quod non alterius sit. Alioquin si quis aliquid vel lucri causa, vel metus, vel custodiæ considerit sub terra, non est thesaurus, cuius etiam sursum fit.* His ultimis verbis indicatur id quod dictum modo est, nempe thesaurum non esse pecuniam, aut quamcumque aliam rem, metus, aut custodiæ causa absconditam. Ad veram itaque thesauri rationem requiritur quod sit *vetus depositio*, cuius non extet memoria; atque adeo nullus dominus reperitur, nec dominus heredes.

X. Descriptus thesaurus natura iure est inventoris, ut lege citata definitur est, docetque S. Thomas *loc. laud.* quia inter bona derelicta, & communia thesaurus reputatur, quæ sunt primi occupantis. Plures tamen leges positive prædicere que statuant, quibus applicandis, & quomodo distribuendus thesaurus sit. Si arte magica thesaurus inventus fuerit, totus filco est applicandus ex *l. unica C. de thesaur. l. Nemo C. de maleficio.* Thesaurus in proprio fundo, ad domino casu, aut industria repertus, iure communi est inventoris. Si casu in domo, aut fundo alieno inventus thesaurus fuerit; media pars inventoris, & media pars loci domino adjudicatur. Si ex industria in possessione aliena thesaurus quaesitus fuerit; totus domino debetur, ut communiter docent omnes. Addunt tamen, inventorem thesauri ex industria in fundo alieno non teneri reddere domino loci thesaurum repertum ante iudicis sententiam: quia lex vetans fodere in alieno fundo poenalis duntaxat est. In poenam quippe delicti fodiendi in solo alieno decretum est, thesaurum ex industria quaesitum tribuendum fundi possessori. Thesauri tamen casu reperti in alieno fundo dimidiam partem tribuendam esse domino ante iudicis sententiam docent: quia lex illa partitionem prescribens, non poenalis, sed in æquitate fundata est; atque adeo in conscientia servanda, nulla expectata iudicis sententia. Ita docent Bannez 2. 2. qu. lxi. *dub. circa 3.*

concluf. concluf. 4. Lessius *Lib. II. cap. v. num. 59.* Castropalaum *disp. unic. punct. 17. num. 2.* Laymanus *cap. v. num. 23.* Lugo *disp. vi. lec. 11.* Salmanticenses *tract. xi. cap. 11. punct. 8. §. 3. num. 93.* Non video cur poenalis tantum dicenda lex sit quæ in alieno solo fodere vetat. Nemo ius habet soli alieni invadendi, fodendi, vertendique. Iure ergo eiusmodi actiones vetantur; immo quia æquitate, & iustitie repugnant, sub poena restituendi thesauri fundi domino prohibite sunt. In conscientia igitur obligant: & poena adiecta est, ut severius observentur. Quare in utroque casu ante iudicis sententiam servandæ leges sunt, ut ego quidem arbitror. Verum hæc raro accidunt. Et si interdum contingant, spectandæ circumstantie sunt. Vix autem contingere casus potest in quo thesauri repertor, sive casu, sive industria illum quaerens, excludi a partitione prout debet.

XI. Qui ex domini consenti in eius fundo thesaurum quaerit, invenitque, domino reddere debet; si certo sciens esse ibidem thesaurum, nihil domino manifestavit. Si autem conjecturis duntaxat innoxius, consensum locuti obritur; tum nihil reddere præter damni illi compensationem domino tenetur. Verum in hac materia bona incedendum fide est, & pacta cum fundi domino statunda, ut iustitie integritas consistat, & conscientie tranquillitas consulatur.

XII. Quest. VII. *Quisnam sit dominus fundi, cui thesaurus vel casu, vel industria inventus debetur aut in totum, aut in partem?* Respond. Non iurisdictionis, sed proprietatis dominus est cui thesauri inventi pars debetur. Quare thesaurus sive in via, sive in præter, sive in quocumque loco publico, quocumque modo, casu, industrie repertus, totus est inventoris; nihilque reddere Reclori, Gubernatorive loci debet. Si tamen thesaurus in locis quorum dominium Republica habet, ut in silvis, pratis, nemoribus, quorum dominus proprietatis Princeps est, repertus sit; tum servandæ sunt leges de tali inventione late. Quid si dominium dividuum sit, & alter directum, alter dominium utile habet? Tum pars thesauri casu inventi debita domino dividenda inter dominos proprietatis, & usufructus est; ut in fundo, & erphtensi. Si industria quaesitus thesaurus sit, totusque debeatur domino, altera pars danda est domino directo, altera domino usufructus. Si vero inventor thesauri sive casu, sive industria fuerit dominus directus, tum tres partes inventori domino directo, & quarta usufructuario adjudicanda.

est. Excipiunt citati Auctores maritum usufructuarium dotis thesaurique inventorem, de quo l. Divortio §. Si fundus ff. *Solutio matrimonii* statutum est, thesaurum inventum in fundo dotali in quo vir habet usufructum, non deberi viro, sed uxori cuius est fundus; quia thesaurus non est fructus fundi. Hunc ego textum reperire hard potui. Quin ff. 24. tit. 3. *Solutio matrimonii. l. Fructus §. 7. §. 12.* statuitur: *Si fundum viro uxori in dotem dederit &c. sub finem §. additur: Si thesaurus fuerit inventus, in fructum eius non computabitur: sed pars eius dimidia restituetur, quasi in alieno inventi.* Ex quo colligitur, dimidiam thesauri inventi partem uxori, alteram marito inventori deberi.

XIII. Quest. VIII. *Thesaurus inventus in agro empto debetur ne emptori, aut venditori?* Resp. S. Thomas, ut patet ex allata eius doctrina, & communiter Theologi, ac sibi adducunt emptori, sive si ignoraverit, sive sciverit ante emptionem reperti in agro thesaurum. Quoniam emptio emptionem emptor absolutus agri dominus est. Thesaurum itaque invenit non in alieno, sed in suo fundo. Ergo totus est inventoris. Et hoc confirmat parabola evangelicae *Matth. xv. quam adducit S. Thomas, cuius textum sub capitis initium exhibui.* Similiter qui in sacco empti, avena, aliave pene, numeros auctores invenit, non tenetur restituere venditori, quia venditor, inquit Gott *quest. vi. dub. 2. num. 21.* cum ignoraret in sacco latere aurum, propter ignorantiam non est effectus auri dominus. Sed distinguendum est. Si nummi auri sint venditoris, aut alterius domini, & nummi fortuito inclusi, mixti que fuerint in merce vendita; tum dubio procul domino restituendi sunt. Si nummi inter bona derelicta computari queunt, tum sunt inventoris, ut de thesauri reperto in agro empto dictum est. Hæc vi legum, & communis doctrinae dicta sunt: ceterum quicquid propria patriæ, & principatus leges circa thesauri inventionem latas consulere debet, eisque parere.

XIV. Similiter dicendum est de mineralibus, venisque metallicis, quæ iure nature sunt primi occupantis. Ceterum iure positivo humano hæc omnia ad Principes, & Republicas pertinent, quæ iure sibi eadem relevare poterunt.

CAPUT XIII.

De dominio acquirendo vi alluvionis, accessionis, specificationis, commixtionis, confusiois.

I. Alluvionem flumina inducunt, dum uni pradio partem terre decerpunt, & alteri adiciunt. Quod dupliet contingit modo. Primo sensim sine sensu, dum flumina paulatim quid terre corrodunt ex una ripa, & in alteram ferre occulte important. Secundo, dum sensibilem pradii portionem avellunt, eamque alio transferunt. Alluvionis insensibilis ille dominus est cui pradium augetur. Alluvionis vero sensibilis, seu patens dominium manet penes pradii a quo demta terra est, dominus; nisi hic avullam terram pro derelicta habeat; aut nisi tam longo tempore alieno solo terra avulla hæreat, ut arbores cum terra translate ibidem radices egerint, ut declaratum est in *Instit. §. Præterea de rerum divisione, hoc passim.* Præterea quod per alluvionem agro tuo flumen aditici, iure gentium tibi acquiritur. Est autem alluvio incrementum latens. Per alluvionem autem id videtur aditici quod ita paulatim aditicit, ut intelligi non possit quoquo momento temporis aditicitur. Quod si vis fluminis de tuo pradio aliquam partem detraxerit, & vicini pradio attulerit; palmam esse eam tuam permanere. Plane si longiori tempore fundo vicini tui hæserit, arboreæque quas fecum traxit, in eum fundum radices egerint, ex eo tempore videntur vicini fundo acquisita esse.

II. De insula vero aut in mari, aut in flumine comparante, hoc statuitur ff. de acquir. rer. domp. l. Adeo quidem §. 3. Insula qua in mari nascitur (quod raro accidit) occupantis fit, nullius enim esse creditur. In flumine nata (quod frequenter accidit) si quidem mediam partem fluminis tenet, communis est eorum qui ab utraque parte fluminis prope ripam prædia possident, pro modo latitudinis cuiusque prædii, qua latitudo prope ripam fit. Quod si alteri parvi proximior sit, eorum est tantum qui ab ea parte prope ripam prædia possident.

III. Accessio est que rei tue quidquam agerit. Duplex est. Altera naturalis, ut in partu ancillæ, in fetibus pecorum, & plantis, que in tuo fundo nascuntur. Altera industrialis, seu artificialis, qualis est que fit per picturam, per inædificationem, scripturam, interstram, plantarum insitionem &c.

Dominus accessionis per nativitatem est dominus rei. Dominus ancillæ est dominus partus ex eadem nati, tamen si pater liber sit, eo quod partus sequatur ventrem. Dominus pecoris dominum habet feruum. Dominus fundi est dominus arborum ibi nascentium. Accessionis industrialis hæc statuta sunt in *Instit. de rer. divisi.*

Quidquid plantatur, fertur, vel insidit, fructus.

Omne solo cadis, radices si tamen egerint.

IV. Si tuam gemmam alieno auro ornaveris, tuoque vult lapidas pretiosos insereris, five bona, five mala fide, dominus exadis. Dominus tamen rei adiectæ tue adionem conditionis ad repetendum pretium habet, quando bona fide id peregeris. Si enim fides mala fuit, tum dominus furæ adionem contra te habet. Heino si in tuo solo ex aliena materia ædificium construxeris, dominus est aditici: quia quod solo inædificatur, solo cedit, ut statutum est in *Instit. de rer. divisi. §. Cum in suo.* Duplum tamen solvere pretium ædificator debet. Contra si quis ex propria materia in alieno fundo adificet, ille eius est dominus cuius est solum. Immo ipsius materie dominium acquirit dominus soli: quia qui sciens, & volens in alieno fundo ædificat, voluntarie alienat materiam ipsam. Qui vero in alieno fundo ædificat, quem fide bona putat esse suum, si verus dominus fundum repetit, solvere materie pretium, & operariorum labores debet: quia nemo ditari cum possessoris bonæ fidei detrimeto licite potest. Planta alieno solo inserta, si radices nondum egerint, sunt illius qui plantat. Si vero radices egerint, ad fundum dominum attineent, ut definitur Lib. II. *Instit. §. 31. Si Titius*, ubi hæc habentur: *Si vicini arbor ita terram Tui præserit, ut in eius fundum radices egerit, Tui efficit arborum alicuius. Ratio enim non permittit ut alterius arbor esse intelligatur quam cuius in fundum radices egerit. Est ideo prope consuetum arbor posita, si etiam vicini radices egerit, communis fit.*

V. Litteræ in aliena charta, vel membrana exarate non scribentis, sed domini chartæ sunt. Contra vero tabula picturæ cedit, maxime si excellens pictura fuerit, ut habetur ff. 41. tit. l. Quæ ratio est §. 1. *Litteræ quoque, licet antea sint, chartis, membranisque cedunt, ut solo cedere solent ea quæ adificatur, aut feruntur.* Item §. 2. *Sed non ut litteræ chartis, membranisque cedunt, ita solent picturæ tabulis cedere; sed ea quæ diverso placuit tabulis picturæ cedere.* Urque

tamen

tamen conveniens est domino tabularum ad versus eum qui pinxerit, si is tabulas possidebat, utilem actionem dari, qua ita efficaciter experiri poterit, si picturæ impensam exsolvat; alioquin movebit et mali doli excipitur. Vide supra ibi. Pictor tenetur pretium tabulæ plura domino.

VI. Alter modo acquirendi domini est specificatio, que tunc est, quando ex alterius domini materia nova rei species constituit, ut ex avis vinum, ex olivis oleum, ex argento vas. De his Lib. II. *Instit. tit. l. 8. 25.* Iulus habetur fermo; & hæc regula statuitur. *Si ea species ad priorem, & eadem materiam reduci possit, eum videtur dominum esse qui materia dominum fuerit. Si non possit reduci, eum potius intelligi dominum qui fecerit: ut ecce vas constitutum potest ad redidit materiam æris, vel argenti, vel auri reduci. Vinum autem, vel oleum, aut frumentum ad nasas, vel olivas, vel spicas reverti non potest: at ne nullum quidem ad vinum, vel mel reduci potest. Quando ex duobus fit unum tertium, vocatur confusio; ut in adducto exemplo mellis, & vini: & tum dominium exadit commune. Commixtio autem est, cum res ita miscentur, ut partes eadem permanent consistunt unum tertium; ut cum pecunia, frumenta &c. permiscuntur. Quando corpora mixta discerni, & separari valent; tum attinent ad suos respective dominos. Quando e contrario præfata corpora ita miscuntur, ut nec discerni, nec separari valent; dominus eorumdem evadit: pretium tamen alienæ rei tue permixtæ solvere astringeris.*

CAPUT XIV.

De modo acquirendi domini per prescriptionem, seu usucapionem.

I. Implicatam questionem dicendam agredimur. De prescriptione, vi cuius domini transferuntur, lato calamo utriusque iuris Doctores disputant. In *Instit. Lib. II. tit. vi.* totus est de usucapionibus. *Cod. vii. tit. xxvi. xvii. xviii. xxix. xxx.* & *segg.* de prescriptionibus fermo est. Pauci tamen, potissimum ex Casuillis, accurate argumentum istud illustrant. Communiter Theologi, & Ista a iure civili prescriptionis initia repetunt; sed altius illa tuam accersit originem.

II. Distingueda itaque primum omnium est præscriptio que a iure naturali, divino, & gentium proficiscitur, a præscriptione

que iure positivo tum canonico, tum civili circumscripta est. De illa primum, mox de altera mihi sermo erit.

III. Prescriptionem ut iniquam detestantur hæreticorum septemtrionalium non pauci. Caiacius ipse, alioquin celeberrimus Ictus, eam rejicit. Doctiores tamen inter ipsos Protestantés præscriptionem defendunt, tamquam iuri naturali, divino, & gentium consentaneam, Hugo Grotius de *J. B. & P. Lib. II. cap. iv.* Samuel Pufendorfus de *iur. nat. & gent. Lib. IV. cap. xii.* Vitriarius *Instit. iur. nat. & gent. Lib. II. cap. iv.* ut mittam innumeratos alios.

IV. Ab eodem fonte unde rerum dominia manant, profecta usucapio est. Recta ratio bonorum partitionem invidit ad pacem, & tranquillitatem populorum servandam. Porro rerum dominia, & partitiones occupatione, & possessione ceperunt. At non minus tranquillitati, & paci expedit præscriptio rei occupatæ quam ipsa rerum divisio. Si enim rerum possessor bonæ fidei securus non esset post longioris temporis occupationem, omnia iurgis, dissidiis, & litibus patere, nisi præscriptio beneficium iuvaretur. Ergo illud ipsorum ius naturale quod congruam populorum tranquillitati iudicavit bonorum partitionem, præscriptionem quoque insinavit, vi cuius rerum occupatores, & possessores contra invasores securi forent.

V. Quod ipsi Ethnici hæc doctrinam tradunt? Plato *Lib. II. de leg.* inquit: *Rem mobilem, palmam, & publicæ possessionem, anno usucapit: si eam possideatur ea res triennio quiescat, sed in urbe, at in agro palmam quinque, occulte vero decennio usucapit.* In fragmentis *tit. Tabularum tit. xxiii.* hæc habentur: *Lex ubi usum, & auctoritatem fundi esse bremium, ceterarum rerum annus est usus.* Marcus *Tullius Lib. II. offic. cap. xvi.* fuit hæc de re scribit. *Quam autem inquit? Habet æquitatem ut agrum multis annis, aut etiam seculis ante possessum, qui nullum habuit, habeat; qui autem habuit, amittat? Ibidem narrat Aratum Sicyonium, recuperata via urbe, non æquum arbitratum esse, possessores quinquaginta annorum bonis spoliare. Quare, soluta pecunia; possessiones antiquis dominis restituit.*

VI. Præscriptio itaque ab ipso naturali iure, ut fatetur Grotius, Pufendorfus *loc. cit.* & innumeris alii tum ex hæreticis, tum ex Catholicis, suam accersit originem; & iure gentium evidenter cum ipsa rerum partitione confirmata fuit, tamquam basis, &

B 4. præ-

XV. Interrumpitur autem præscriptio naturaliter, cum post præscriptionem recte incipiam deficit una ex conditionibus necessariis, ut possessio, titulus, bona fides. Civiliter interrumpitur iurisdictione, seu actu iuridico, nempe per litem contestationem, citationem &c. Discrimen inter primam & secundam interruptionem est, quod illa effectum suum habet respectu omnium adversariorum, ita ut si interrumpitur respectu unius, interrupta sit respectu omnium qui ad bona præscripta habere iura poterant: hæc e contrario interrumpitur dumtaxat respectu illius qui litem movet. Si ceteri qui ius habent ad bona præscriptio subiecta, sileant; respectu istorum præscriptio currit: & si ipsi silentibus tempus definitum elapsum fuerit, præscriptio completa censetur, solumque qui litem movit, eam interrumpit. Si qui litem intentat possessor, causa cadit, præscriptio non interrumpitur; sed tempus a die litem intentate currit in favorem præscriptentis. Si tamen actor litem moveat, eamque profecti desinat quin iudicium proferat, præscriptio interrumpitur. Illud demum advertendum, ad temporis continuationem necesse habet esse ut possessio maneat penes unam eandemque personam; sed per plures de una in aliam continuari valet.

XVI. Ultima & potissima conditio est bona fides, ita ut quis prudenter persuasus sit rem quam possidet, iure ad se pertinere, aut saltem ingrore esse alienam. Si tamen ignorantia crassa esset, vel iuris, non faveret præscriptio. Hæc bona fides continua sit oportet toto præscriptionis tempore. Possessor enim, male fidei nullo unquam tempore præscribit. Ius civile solum initio possessionis bonam fidem requirebat; secus continuationis tempore: quem errorem correxit ius canonicum in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. cap. xi. *Quoniam omne quod non est ex fide, peccatum est, synodali iudicio definitum ut nulla valeat, absque fide præscriptio tam canonica, quam civilis; cum, si generaliter ei constitutum, seu consuetudini derogandum quo, absque mortali non potest observari peccato. Unde oportet ut qui præscribit, in nulla temporis parte vel conscientiam habeat, alienæ. Disputant aliqui, num solus peccatum veniale tollat hanc bonam fidem. Verum disputatio hæc nullius momenti est. Peccata quippe venialia infringere bonam fidem nequeunt: alioquin vix daretur præscriptio. Quis enim ex possessoribus liber est ab omni negligentia & inconsideratione in examinanda sanorum rerum possessione? Quis ex-*

pers cuiusquam indeliberationis? Solum ergo peccatum mortale bonam fidem præscriptio necessariam auferit. Conditionibus iustæ præscriptionis expositis, sequentes difficultates resolvuntur.

XVII. *Quest. II. Præscriptio suis conditionibus ornata acquirit ne præscribit dominium non modo in foro externo, verum etiam in conscientia?* Resp. Antiqui quidem Theologi, inter quos S. Raymundus, docent, legitimam præscriptionem in foro tantum externum, secus in interno conscientie, dominium parere. Heinc necessario inferunt, comparante antiquo domino, restituendam eidem fore rem legitime præscriptam. Adrianus VI. & quidam alii defendunt, tum præscriptionem legitimam in foro etiam interiori conscientie dominium acquirere præscriptenti, cum culpa præcessit in illo contra quem præscriptum est, quia videlicet graviter negligens fuit in rei sue investigatione: quandoquidem ob illam gravem culpam iure Principes animadverte- rent in eundem valent, reque sua privare, & eandem in alium transferre. Secus vero, si nulla in isto culpa præcessit: tum enim Principes ius minime habent spoliandi legitimis dominos bonis suis. Tandem Alanus de Insulis, & P. Franciscus Farvaques docent, præscriptentem titulo onerolo, qui videlicet pro re præscripta aliquid dederit, ut si præsum solvitur, tum non esse astruendum restitutioni, domino comparante post elapsum tempus requisitam. Illam contra ad restituendam bona præscripta obligant, cum titulo solo lucratorio eadem præscribit, potissimum si nulla præcessit culpa in antiquo domino. Restituti opinionis fidei sunt, & communiter tam a Theologis, quam ab Iuris improbatæ.

XVIII. Communis ergo sententia docet, in utroque foro tum externo, tum interno legitimam præscriptionem ius & dominium præscriptenti asserere adversus dominum post completam præscriptionem comparantem. Sententia hæc ex iis que supra diximus, manifestata est. Præscriptio ab ipso iure nature ortum ducit, iureque gentium, & divino confirmata est, tanquam bono publico, paci, & tranquillitati populorum consentanea; Coæva est ipsi rerum divisioni, veluti eisdem prædictum, & supplementum. Hanc præscriptionem leges tum civiles, tum canonicæ confirmantur, adiectæ conditionibus, que clarius explicatis. Que leges, cum sint veluti confirmationes, & declarationes illius præscriptionis que originem suam a iure nature, gentium, & divino repetit, obligant omnes homines. Rationum momenta que iura

iura ipsa civilia in favorem præscriptionis allegant, exceptionem non admittunt. Ab lata quippe præscriptione, incerta, & suspensa hæretent dominia: retonantur sine sine litibus fora: anxii, meticolosi, & undique angustius pressi possessores viverent, si antiqui domini quocumque tempore repetere a possessoribus bona sua possent. Et tandem negligentibus in bonis suis custodiendis fierent homines, si ius retinerent eadem repetendi a possessoribus tempore quolibet. Hanc doctrinam conceptis verbis tradit S. Thomas quodlib. XII. art. 24. *Si quis præscribit bona fide possidendo, non tenetur ad restitutionem, etiamsi scias alienum fuisse post præscriptionem, quia lex potest aliquem pro peccato privare, & negligentiam ponit in re sua, & illam alteri dare, & concedere.*

XIX. *Obiicitur* 1. Iura & canonica, & civilia præscriptioni obiant. Nam *reg. 48. in 6. hæc habetur, Luceptari non debet aliquis cum alterius iniuria, vel iactura.* Altera regula 204. iuris civilis est: *Iure natura æquum est omnium cum alterius detrimento & iniuria fieri luceptationem.* Præscriptio autem luceptationes homines efficit cum alterius detrimento. Ergo illicita. Resp. Hæc ratione dicendum foret, rerum divisionem effectisse occupatores & possessores opulentos cum detrimento aliorum. Lex præscriptionis bonum commune spectat, non secus ac rerum divisio: idcirco omnes eidem subiecti sunt. Et sicut ex divisione rerum alii sunt opulenti, alii pauperes; nec propterea iniustitiam argui divisio potest: ita ex præscriptioe alii commodum, alii detrimentum patiuntur; neque heinc iniusta lex præscriptionis est: quoniam ratio boni communis hæc exposcit diversitatem.

XX. *Obiicitur* 2. Præscriptionis lex penaliter est, videlicet ad puniendam segnitiam, & torporem dominorum in rerum suarum custodia. Ergo cessante negligentia in priore domino, cessare lex præscriptionis debet: & hoc declarat Alexander III. cap. Vigilantia de præscriptioe. Resp. Oppositio hæc ex ignorancia legis præscriptentis proficiscitur. Nam, ut demonstravit, præscriptio bonum commune spectat, tranquillitatem societatis, securitatem dominiorum. Heinc potest consequi paritio negligentium hominum in custodiendis rebus suis; sicut quilibet lex peccatum aliquam insigit torpidis, & transgressoribus. Quare tam Alexander III. quam Auctores communiter assignare solent iure præscriptionis influentia rationes etiam peccatum iudicant negligentibus rerum suarum

dominis. Et præfatus Pontifex improba dumtaxat præscriptionem illegitimam possessorum mala fidei, quam leges civiles prohibent.

XXI. *Oppones* 3. Mala fides ante tempus præscriptionis elapsum obligat ad restitutionem. Ergo etiam mala fides post completam præscriptionem, eandem inducit obligationem. Resp. Argumentatio hæc cavillatoria est. Qui scit rem esse alienam ante tempus ad præscribendum constitutum, eam titulo præscriptionis retinere nequit. At præscriptio completa, tum eisdem beneficio ritur, scilicet quicquid legem iustam esse, iustaque illi ipsi posse.

XXII. *Oppones* 4. Qui emit infra medietatem iusti pretii, non habet actionem contra deceptorem iuxta civiles leges; & tamen in conscientia venditor restituere id quod est ultra iustum pretium, debet; nec temporis longitudo excusat. Ergo quamvis leges civiles denegent actionem antiquo domino contra præscriptentem, non propterea præscribens liber a restitutione est. Similiter si iudex adiudicat per errorem Titio rem Sempronii, cognito errore, alitringitur bona reddere vero domino. Ergo etiam bona fide præscribens, cognito errore, tenetur antiquo domino rem suam restituere. Resp. Quando emptor mala fide emit infra, aut venditor vendit supra iustum pretium, ambo tenentur ponere æqualitatem in contractu; sicut & qui mala fide præscribit, restitutioni obnoxius est. Quando autem contractus honeste bona fide vilis emunt, aut carius vendunt, errore deprehento, relaxare partem istam debent, licet leges civiles actionem decepto emptori non concedant contra deceptorem, quando deceptio est tantum citra iusti pretii medietatem, quia leges siue permissivæ sunt: Lex autem præscriptionis positiva est. Ratio discriminis inter hæc leges ex se patet. Iniustitia pretii vix iudicia mala est, nullaque honestati lege valet. Idcirco leges civiles nunquam approbate tantum vitium possunt, ideoque permissivæ nuncupantur, dum ad evitandas lites, & diffidat actionem præfato decepto denegant. Contra, quod bona maneat penes bona fidei possessorem, non suspensa & incerta dominia hærent, res est luapte natura non mala, sed potius bona; idcirco lex præscriptionis præceptiva nuncupatur. Iudex secundum allegata & probata ferre iudicium debet: idcirco cogere Titium tenetur, ut restituat quæ per errorem iudicis possidet, restituat. Lex autem præscriptionis supra iudicem extat, & gentium consensu appro-

probata est? atque adeo paritas nulla est.
 XXIII. Quæst. III. *Qui dubitans possidet, malum non fidem habet, quæ prescriptionem impedit?* Resp. Dubitatio aut initio possessionis, aut post inceptam possessionem, & prescriptioni laboris valet. Sermo est de dubio prudenti, probabilibus partu rationibus: dubitatio quippe levis, vixis nixa coniecturis, quæ scrupulus dicit, contentenda est, quia hæc impedire bonam fidem nequit: ideoque eulmodi dubitationes daponenda sunt prudentis viri consilio, & directione.

XXIV. Certum penes omnes est eum qui dubio prudenti & gravi incipit possidere, non fieri bonæ fidei possessorem. Possessio tali dubitatione affecta parere prescriptionis legem nequit: bona enim fides dubitationem prudentem non admittit, sed recitat. Quid bona fide possidet, tranquillæ, & rectæ conscientia fruitur, at qui ancepto, dubiosque prædicat esse, illic res sua, aliena, conscientiam anxiam, perplexam, vulnèratamque habet. His ergo præscribere nullo modo potest.

XXV. Difficilis est de dubio prudenti superveniente possessio, quam fide bona inchoaverat ille qui prescribit. Recentiores Theologi defendunt, dubitationem supervenientem possessioni bona fide incepta, prescriptionis motum non abrumperè, dummodo diligentia debita præcedat dubii repellendi. Quoniam, inquit, ad continuandam possessionem fat est quod abicit mala fides, nempe scientia rei alienæ. Porro qui dubitat, non scit evidenter rem esse alienam. Confirmant hæc sententiam legum auctoritate. Regula quippe 65. hæc decernit: *In pari dubio, vel causa melior est conditio possidentis.* Nemo ergo abdicare rem suam debet ob solam dubium, cum in dubio melior sit conditio possidentis. Adferunt aliam auctoritatem S. Augustini ex Lib. de fide, & bonis operibus relatum cap. Si virgo 24. Quæst. 1. ubi hæc habentur. *In iure prædium tantum tamquam bonæ fidei possessor rectissime dicitur, quandoque fide possidere ignorat alienum, cum vero sciverit, nec ad aliena possessione recesserit; tunc male fidei possessor perhibetur, tunc iuste in iustis possessor vocabitur.* Ille igitur male fidei possessor habendus est qui in possessione perseverat cum scientia rei alienæ. Sed qui in inchoata cum bona fide possessione perseverat, alienæ rei scientiam non habet, sed tantum dubium. In casu autem dubio nemo se rem sua spoliate astringitur: quia dubium istud

non interrumpit prescriptionem. Hanc sententiam defendunt Bannez 2. 2. præamb. ad quæst. 1211. Sanchez Lib. II. de matr. disp. 41. Castro palus disp. unic. punct. 22. Tapia Lib. V. quæst. 2211. art. 6. Lessius Lib. II. cap. vi. dub. 3. Lugo disp. xii. sect. 3. Laymanus Lib. III. sect. 5. tract. 1. cap. viii. Salmanticenses tract. xii. c. 11. punct. 9. & 2. num. 114. Cardinalis Gotti quæst. vi. dub. 9. §. 3. & alii communitur.

XXVI. Non leve mihi facerit negotium opinio hæc, quæ germen videtur probabilis plantæ. Quæ mihi verissimiliora viderentur, sapientum iudicio submitto. Extrema tempus, sed potissimum in hac gravissima iudicæ materia, declinanda sunt. Igitur qui post bona fide inchoatam possessionem dubitare gravibus, non levis nixus rationibus incipit, non continuo astringitur rem possidam abdicere: sed tam retinere valet etiam dum post adhibitam diligentiamprehenderit rem esse alienam. Paratum tamen habere semper animum debet ad eandem restituendam. Porro si omni morali adhibita diligentia, dubium grave & prudens perseveret ante completam prescriptionem; tum, ut nobis videtur, prescriptio abruptur, & rem totam retinere possessor nequit, sed pro rata dubitationis parte dividenda res est; ut colligi viderat ex cap. Inquisitioni, de sentent. excommunicati, ubi Pontifex summus ad alterum conjugum, qui, iusto bona fide matrimonio, de eiusdem valore dubitare incipit, respondet: *Utrum alter conjugum pro certo fecit impedimentum conjugii, per quod sine mortali peccato non valet carnale commercium exercere, quamvis illud apud Ecclesiam probare non possit? An non fecit pro certo, sed crederet? In primo casu debet potius sententiam excommunicationis humiliter sustinere quam per carnale commercium peccatum operari mortale. In secundo distinguimus, utrum habeat conscientiam huiusmodi ex creditatis levi & temeraria, an probabilis & discreta? Et quidem ad Pastoris sui consilium conscientia levis & temeraria creditatis explosa, licite potest non solum reddere, sed etiam exigere debitum conjugale. Verum cum conscientia possit animam ex creditate probabilis & discreta, quantum non evidenter, & manifeste, debitum quidem reddere, sed possulare non debet, ne in alterum contra legem contigit, vel contra iudicium conscientia committat offensam. Ut videtur quando dubium discretum, & probabile est, seu grave & prudens, nequit contra dubitans debitum petere, sed tantum reddere,*

dere. Idem ergo dicendum de possessore dubitante.

XXVII. Ad respondent tam pratico dictamini patroni, deponendum tam pratico dictamini dubium, quod melior sit conditio arbitror, sed hæc regula, ut ego quidem arbitror, abutuntur adversarii. Melior est conditio possidentis. Non repugno, sed approbo. Et in controversia super rei dominio, probatio domini adversario incumbit, non possessori. Quare leges vetant ne possessione deturbentur possessores, donec adversarii evidenter ostendant rem ad se pertinere. Hinc iudices fori externi adiudicare possessoribus bona solent, etiam si possessores certo, & evidenter sciunt rem esse alienam, quando adversarii probatioribus delituti sunt quibus actio certam rem ad illos pertinere. Et tamen possessores tum nequeunt illam rem sibi a iudice adiuviatam retinere, cum certo sciunt esse alienam. Iudex enim ignorat occultam possessoris malam fidem; & ideo secundum ea quæ extrinsecus apparent, iudicat. Ad possessorem iudicium suum formare debet, non ex iudicis sententia, sed ex privata sua cognitione. Porro si hæc dubitationibus circumfusæ, nequit possessores certo delinere rem esse suam. Possessio titulus est qui favor possessionis titulo, adhuc dubius possessor tum retinere sibi rem nequit. Si rationum momenta æqualia forent, & insuper possessor pro possessionem haberet, ita ut ex gravioribus fundamentis elicere posset iudicium quo probabilis definiret rem ad se atinere; tum deponendum dubium esset, & tranquillæ conscientia res possidenda foret. Ceterum si non obtinere possessionis titulo, adiacens abunde & dubia ex gravibus fundamentis est, non video quæ ratio deponere dubitationem valeat. Quid ergo tum? Componendum inter partes negotium videtur, & pro rata dubii divisi res debet prudentum iudicio. Melior utrique est possidentis conditio. Quid heinc? Ergo totam sibi relevare rem potest? Nequaquam. Sed in rei partitione melior, seu maior rei portio tribuenda possessori est. Titulo possessionis preferendus est adversario possessor. Ceterum ex præfata regula inferri nequaquam potest totam rem esse possessori adiudicandam; sed solum maiorem illi possessionis titulo portionem tribuendam, quando omnibus expensis dubium perseveret.

XXVIII. Neque negotium ingerit auctoritas ex Augustino supra adducta. Utrique pos-

seffor bonæ fidei habendus ille est qui ignorat rem esse alienam; sed negamus illum ignorare rem esse alienam qui probabiliter dubitat esse alienam. Neque enim verbum illud ignorare ad solam notitiam evidentem restringitur; sed comprehendit notitiam tum certam, tum dubiam. Qui enim probabiliter dubitat, dici nequit quod ignoret. Alioquin virgo non esset adultera quæ nuberet viro de quo dubitat, sit ne alteri coniugi copulatus.

XXIV. Quæst. IV. *Qui ignorantia iuris, vel facti laborat, amittit ne fidem bonam requisitam ad prescriptionem?* Resp. Sermo est de inculcata & invincibili ignorantia. Criminalis enim & vincibilis ignorantiam non bonam fidei punare competentem est. Porcum bona fidei invincibilis alia est iuris, alia facti. Illa legem, hæc facti circumstantiam nescit. Tibi Sempronius mercem vendidit non scit. Tibi Sempronius foret, Sempronium suum enim ignorat scit non inuito possidere, iuris ignorantia laborares. Si contra bona fide crederes, iuste mercem illum possidere; facti ignorantiam haberes. Qui credit pupillum bona sua alienare posse, ius ignorat; si nescit esse pupillum, facti ignorantia tenetur. Animadvertendum quoque est, ius aliud certum, aliud dubium interdum esse. Si dubium ius scierit, & probabilioribus præficientibus rationes faveant, tum prescriptio non interrumpitur. At si æquali rationum pondere pressus intellectus heret, tum prescriptioem interrumpi existimo. Facti vero ignorantiam non impedire prescriptionem, convenit penes omnes; & statutum id est ff. de iuris, & facti ignorantia, ubi hæc habentur: *Iuris ignorantiam in susceptione negatur prodelle; facti vero ignorantiam prodelle.* Quid quod omnis prescriptio in facti ignorantia fundatur? Quilibet enim præficientibus bona fide credit esse sua quæ possidet, quæ tamen aliena sunt. Quandoquidem si sua reapse essent, prescriptioem non indigeret. Hac ergo difficultas recidit, num ignorantia invincibilis iuris clari prescriptioni obicit.

XXX. Duplex super præfata difficultate reperitur sententia. Prima nescit, etiamque defendit Lugo disp. vii. sect. 3. num. 32. Medina cap. de restitut. quæst. xvii. Castro palus disp. unic. punct. 22. §. 7. num. 7. & alii; quoniam, inquit, idcirco leges statuerunt, ignorantiam iuris non favere prescriptioni, quia præsumunt bonam fidem non habere eum qui hæc ignorantia laborat: & ne cavillis ac litibus locus pateat, ideo in

in foro exteriori ignorantiam iuris clari obesse praescriptioni definiunt. Verum in foro interiori hac ignorantia praescriptionem non interruptit.

XXXI. Altera sententia adfirmat, ignorantiam invincibilem iuris clari praescriptionem impedire in utroque foro, interno, & externo. Quoniam sic definitum est ff. xxi. tit. 6. l. 4. *Iuris ignorantiam in usucapione negatur prodesse facti vero ignorantiam prodesse constat.* Item l. Nonquam 31. ff. de usucapionibus hac legitur. *Nonquam in usucapionibus iuris error praescribitur prodesse.* Leges iste non modo in loco externo, sed etiam in interno locum habent. Arbitraria prorsus est adverteriarum distinctio, qua afferunt, leges illas in primo, secus in secundo foro attingere. An leges civiles iuste, & aequae non obligant in conscientia? An praescriptio ipsa, a civili iure inuenta, iusta non est in conscientia? Vana ergo est distinctio praefata. Nonne adversarii probant, ignorantiam facti praescriptioni non officere, quia id leges definiunt? At quemadmodum leges statutum facti ignorantiam non obesse, ita definiunt iuris ignorantiam praescriptioni non prodesse. Ergo iuris ignorantia praescriptionem impedit. Haec sententia mihi probabilior est, eamque defendunt Lessius Lib. II. cap. vi. dub. 5. Dicitillus Lib. II. tract. 1. disp. 1. Salmanticensis tract. xii. cap. II. punct. 9. §. 2. num. 116. Excipiunt citati Auctores rusticos, mulieres, & milites, in quibus errorem non obesse praescriptioni aiunt, si debitam in investiganda veritate adhiberint diligentiam; quoniam in his non praescribitur mala fides, tamen iuris clari ignorantia laboret. Excipiunt quoque praescriptionem extraordinariam quadraginta annorum, & supra. Tertio loco tandem contendunt, hanc clari iuris ignorantiam officere quidem praescriptioni iurandi, puta vineae, secus fructibus inde collectis. Quae sane limitatio arbitraria est, nulla iuris fundamentum. Qui enim fieri potest ut quis malam fidem habeat circa vineam, & bonam fidem circa fructus? Ignorantia iuris impedit ne praescribat vinea; & haec eadem ignorantia efficit ut praescribat vineae fructus? Credis pupillum tibi vendere vineam posse, inconsulto tutore? Ignorantia istius iuris impedit ne vinea praescripiti subiciatur: haec vero ignorantia efficit ut praescribat fructus eiusdem vineae? Paradoxa haec mihi videntur. Quia nec duae praecedentes limitationes mihi probantur: quia leges absolute loquuntur; &

ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus.

XXXII. Quod. V. Mala fides antecessoris nocet ne successoribus bona fidei, ne praescribere valeat? Resp. Emis a fure bona fide vineam quam mala fide possidebat: recipis hereditatem, legatum a possessore male fidei. Numquid istorum mala fides obstat ne tu praescribere haec bona valeas, dum bona fide eadem accipis? Si sermo sit de herede, istam bona fide aliquid accipit ab auctore male fidei, praescribere nunquam potest, ut communis sententia docet ex Lib. II. Inst. de usucap. §. de divers. temp. pref. ubi haec legitur. *Cum heres in suo omne defuncti succedit, ignorantia sua defuncti vitia non excludit.* Heres enim personam defuncti restituit, unamque personam cum eodem constituit: & sicuti iura & commoda, ita onera & obligationes suscipit. Porro cum hereditatis auctor ob iniustitiam, malamque fidem restituit rem mala fide possessam deberet, hanc contrahe obligationem heres: idque confirmatur cod. de acquir. & retinen. poss. *Vitia possessionum a maioribus contracta perdurant, & successorum auctoris sui culpa consistunt.* Contra qui bona fide ab auctore male fidei alio titulo praeter hereditatem, puta emptionis, legati, donationis, &c. rem accipit, praescribere eam valet, ut communiter Auctores docent, etiam tempore ordinario. Si tamen res futiva aut immobilis fuerit, aut vi possessa; tum ad praescribendum tempus extraordinarium, seu immemorabile requiritur. Similiter si is contra quem praescribitur, ignorat rem suam ab alio possideri, triginta anni requiruntur. Quae de herede dixi, intelligenda sunt de herede proximo, & immediato; secus de mediano, seu de herede huius heredis. Si enim heres medianus bona fide procedit, potest tempore ordinario ulucapere: quia mala fides primi heredis non extenditur ad secundum heredem fide bona procedentem.

C A P U T XV.

De patria potestate in filios, seu de rerum dominio quo potantur filii patriae potestati subiecti.

I. DE filiorum obedientia parentibus praestanda, & de istorum in filios potestate sicuti scripti in xv. Decalogi mandatum. In praesentia dominium quo filii potiri in bona valent, non contentibus parentibus, sub examen adduco. Quatuor sunt bono-

bonorum genera quae ad filiosfamilias pertinere interdum possunt, nempe *castrisia*, *quasi castrisia*, *adventitia*, & *profectitia*. Bona castrisia a bello fure caltris nomen capiunt. Stipendia quoque filiosfamilias titulo militiae sive maritum, fidei terrestris acquirunt, praeda de hostibus, munera illis a Ducibus imperitiae, testamenta, aut legata militiae causa obtenta, bona a parentibus ad bellum, seu militiam proficientibus data, bona castrisia nuncupantur. Similiter quoque filii in Principis aula, in arcis custodia, etiam pacis tempore, comparant, & fructus qui ex his bonis propria industria colliguntur, inter bona castrisia recententur. Quae tamen in bello iniuncto comparantur, bona castrisia non sunt.

II. Bona quasi castrisia sunt quae filiosfamilias officium publicum exercentes assequuntur: quaeque vi privilegii, veluti in politica militia acquirit, quasi castrisia bona dicuntur. Officia autem publica sunt Praefectus Advocati, Tabellionis, Medici, Procuratoris, & quarumcumque artium, non mechanitarum, sed liberalium. Stipendia quoque ex his artibus comparantur, licet a privatis viris accipias, veluti publica habentur. Immo inter bona quasi castrisia collocantur quae filii dono accipiunt ab Imperatore, Principe, Regina, Rege; quoque titulo Beneficii ecclesiastici, aut clericali privilegio acquirunt; & patrimonium, non a parentibus, sed ab aliis pro sacris Ordinibus suscipiendis constitutum.

III. Quae filiosfamilias hereditatis, aut le-

gati, non intuitu patris relicti, negotiationibus, successibus avorum materorum titulo induplicentur, bona adventitia sunt; sicuti ea quae casu inveniunt, uti thesauri, & munera donata vel ab ipsis parentibus, tamquam proxima meritorum. Quae vero filios parentum intuitu primario & immediate obveniunt, profectitia sunt; dummodo filii sub patria potestate sint: si enim fuerint emancipati, bonis profectitis non accententur.

IV. Filii sub patria potestate constituti pleno possunt dominio in bona fide castrisia, sive quasi castrisia, non solum directo, sed etiam utili; eaque administrare, distrahere, donare, alienare possunt, inconsultis parentibus, post assecutum pubertatem; ante pubertatem vero habent utique eorumdem bonorum dominium, & usufructum; sed administratio est apud tutores vel parentes, quibus incisis, vel intuitu eadem alienare nequeunt. Dominio directo, secus utili fruuntur filii in bona adventitia, quorum usufructus est apud parentes qui eadem administrant, nisi parentes ipsi usufructum, & administrationem filijs cedant; aut nisi aliqua filijs donata fuerint, adiecta conditione, ut filii ipsi, non parentes eadem administrant; aut nisi filijs aliqua donentur, renuente patre. In bona profectitia parentes tum directum, tum utile dominium habent. Neque aliam afferunt filijs similia bona utilitatem, nisi quod ob patris delictum publicari nequeant.

DISSERTATIO II.

DE RESTITUTIONE IN COMMUNI.

PRÆLOQUIUM.

I qua est in universa Theologia christiana disputatio quae severo examine, maturo iudicio, & exquisita prudentia egeat, ea sane est quam dispiciendam in praesentia aggredimur. Haec enim contra iniustitiam crimin longius cervicimus: nunc ipsam iniustitiam arcem invadimus, & hostem qui usquequaque grassatur, & ubique pauperum sanguinem fundit, propius adormur. Aliena retinere, debitorum & mercedum solutionem in dies, & ad salendas graecas protrahere in more ferre homines habent, quin id sibi vel vitio vertant. Restitutio tibi aliena ea virtus est quae iuris aequalitatem inter partes constituit. De hac ergo restitutione cum in communi, tum in particulari sermo nobis erit. Capita undae restitutionis onera dimanant, patetiam, & omnia pleno in lumine pro viribus collocabo.